

THE BALKAN LANGUAGE WORLDVIEW AND THE ROLE OF HISTORICAL LINGUISTICS IN THE STUDIES OF BALKAN LANGUAGES

БАЛКАНСКИОТ ЈАЗИЧЕН СВЕТОГЛЕД И УЛОГАТА НА ИСТОРИСКАТА ЛИНГВИСТИКА ВО ПРОУЧУВАЊАТА НА БАЛКАНСКИТЕ ЈАЗИЦИ

Sonja NOVOTNI¹, Mihailo MARKOVIC²

¹*Department of Macedonian Language and Literature, Faculty of Philology, University of Tetova*

²*Department of Macedonian Language and Literature, Faculty of Philology, University of Tetova*

**Corresponding author e-mail: sonja.novotni@unite.edu.mk, mihailo.markovic@unite.edu.mk*

Abstract

The Balkan Linguistic Union (BLU) is a term used to emphasize the common features in grammar, syntax, terminology, and phonetics of some languages spoken in the Balkans despite the fact that they belong to different language groups of the Indo-European language family. This includes Macedonian, Greek, Bulgarian, Romanian (including Aromanian), and Albanian. To an even lesser extent, the BLU also includes Serbian, especially its southern dialects. Despite the fact that the total terminology of the mentioned languages is little represented, there are characteristic common features in their grammar, such as: movement towards analytism, postpositive article, elimination of the infinitive, syntactic and phraseological common features, etc.

The first scientist who noticed the common features (Balkanisms) in some Balkan languages from different language groups was the Slovenian Jernej Kopitar in 1829, but it was not until the first decades of the 20th century that the general idea for their in-depth research was formed. An essential feature that characterizes the developmental processes in modern literary languages, including Macedonian, is the dynamics in its relationship to stability. The manifestation of the two tendencies, stability and dynamics, is an expression of the peculiarities that exist in the language, conditioned in different ways by intralinguistic and extralinguistic factors.

While dynamics are primarily associated with ongoing changes in social life, realized by the speakers of the language, stability is maintained through systemic relationships and connections built in the language. The subject of our work in this paper is the Balkan linguistic worldview in the study of the Balkan linguistic union as a significant natural linguistic phenomenon, but also the role of historical linguistics in Balkan studies.

Keywords: *Balkan languages, historical linguistics, peculiarities.*

Апстракт

Балканскиот лингвистички сојуз (БЛС) е термин што се користи за да се нагласат заедничките карактеристики во граматиката, синтаксата, терминологијата и фонетиката на некои јазици што се

зборуваат на Балканот и покрај фактот дека тие припаѓаат на различни јазични групи од индоевропското јазично семејство. Ова ги вклучува македонскиот, грчкиот, бугарскиот, романскиот, ароманскиот и албанскиот јазик. Во уште помала мера, БЛС го вклучува и српскиот јазик, особено неговите јужни дијалекти. И покрај фактот дека вкупната терминологија на споменатите јазици е малку застапена, постојат карактеристични заеднички карактеристики во нивната граматика, како што се: движење кон аналитизам, постпозитивен член, елиминирање на инфинитивот, синтаксички и фразеолошки заеднички карактеристики итн.

Првиот научник кој ги забележал заедничките карактеристики (балканизми) кај некои балкански јазици од различни јазични групи бил Словенецот Јернеј Копитар во 1829 година, но дури во првите децении на 20 век се формирала општата идеја за нивно продлабочено истажување. Суштинска карактеристика што ги карактеризира развојните процеси во современите литературни јазици е динамиката во неговиот однос кон стабилноста. Манифестацијата на двете тенденции, стабилност и динамика, е израз на особеностите што постојат во јазикот, условени на различни начини од внатрешнолингвистички и надворешнолингвистички фактори. Додека динамиката првенствено се поврзува со тековните промени во општествениот живот, реализирани од говорниците на јазикот, стабилноста се одржува преку системските односи и врски изградени во јазикот.

Предмет на наша работа во овој реферат е балканскиот јазичен светоглед во проучувањето на балканскиот лингвистички сојуз како значаен природен јазичен феномен, но и улогата на историската лингвистика во балканистичките проучувања.

Клучни зборови: *балкански јазици, историска лингвистика, особености.*

Терминот Балкан доаѓа од турски и означува пошумена планина. Истовремено, така се нарекува и планинската верига во централна Бугарија, по што и самиот полуостров се нарекува балкански. Употребата на тој термин за прв пат се среќава во деветнаесеттиот век, кога европското внимание се свртува кон Отоманската Империја која во тоа време вклучувала најголем дел од денешните држави на Балканот. Како географска целина, Балканот од трите страни е заобиколен со Јадранското, Средоземното и Црното Море, додека северната копнена граница не може да се постави без одредени политички или јазични определби.

Во современа, геополитичка смисла, Балканот се состои од Албанија, Бугарија, Грција, Романија, европскиот дел на Турција, државите од поранешна Југославија: Македонија, Србија, Хрватска, Словенија, Босна и Херцеговина и Црна Гора, како и најмладата балканска држава Косово. Како такво, балканското подрачје претставува политичко, културно, етничко и јазично многуобразие. Својот почеток модерната лингвистика, како систематско проучување на јазикот, го бележи како дел од историската лингвистика во деветнаесеттиот век. (Friedman: 2006, 657-672)

Ареалната класификација ги опфаќа јазиците во непосредна близина во кои се развивале заеднички јазични особености. Ваквите јазици под дејство на интензивни меѓусебни контакти и влијание оформуваат јазичен сојуз, односно заедница на соседни јазици кои имаат заеднички структурни особености. Овие јазици се зборуваат на иста територија и обично припаѓаат на различни јазични потсемејства. Заедничките структурни особености на овие јазици се нарекуваат балканизми. Типолошкото проучување на јазиците интегрира повеќе парцијално разгледувани прашања во историската лингвистика, кои отскокнувале од стандардно општоприфатената исторископозитивистичка процедура на младограматизмот.

Интересот за заедничките особености на балканските јазици во науката се следи уште од Јернеј Копитар. Оваа проблематика станува предметна област со Кристијан Сандфелд. Балканските јазици можеме да ги поделиме на бугарски и македонски (словенски) и албански, грчки, романски, аромански (влашки) и турски (во областа Тракија) (несловенски). Несловенските и словенските балкански јазици создаваат една балканска лингвистичка лига (балкански лингвистички сојуз).

Балканските јазици, односно јазиците коишто влегуваат во балканската јазична лига првично можеме да ги поделеме на генетско сродни и типолошко сродни. Типолошка сродност, односно структурна сродност, претставува деклинацијата. Синтетичката деклинација, односно синтетизмот претставува падежна промена на зборовите. За разлика од синтетизмот, аналитизмот ги опфаќа зборовните изрази без падежи. Сите јазици коишто влегуваат во балканската јазична лига влегуваат во групата на аналитички јазици. Голем придонес во поглед на балканските проучувања даваат Густав Вајганд, Кристијан Сандфелд-Јенсен и романскиот историчар Александру Росети, кој се смета за основоположник на терминот балкански лингвистички сојуз (БЛС). (Sandfeld: 1930, 214-216) Во последните години со балканистичките проучувања во сите нејзини области се занимава и Виктор Фридман, истакнат балканолог и македонист.

Причините за појавата на БЛС се дискутираат долго време и се далеку од тоа да бидат решени. Првично, се верувало дека постои стандарден јазик кој оставил свој белег врз другите балкански јазици. Времето на појавата на БЛС не е прецизно утврдено. Многу од заедничките балканизми се појавиле не порано од 10 век од нашата ера, а некои карактеристики малку порано. Ова покажува дека појавата на БЛС хронолошки го следи јазикот на Прасловените на Балканскиот Полуостров за три или четири века, згора на тоа, нивниот јазик првично не поседувал ниту еден од горенаведените „балканизми“. Имал инфинитив и високо развиен падежен систем, а определениот член му бил сосема непознат.

Од ова може да се заклучи дека јазикот на прасловените не играл улога на стандарден јазик, туку главно, на јазик под влијание на следната генерација на заедничките „балканизми“ и БЛС. Речиси истото може да се каже и за античкиот и средновековниот јазик на Грците. Бидејќи повеќето од заедничките карактеристики на јазиците од БЛС не можат да се најдат во грчкиот јазик, најраните истражувачи верувале дека овие карактеристики се наследени од античките јазици на локалните Тракијци, Дакијци, Бриги, Македонци и Илири, кои би можеле да ја формираат подлогата на современите балкански јазици. Сепак, бидејќи јазиците на ова автохтоно население остануваат практично непознати, не може со никакво оправдување да се тврди дали тие навистина ги поседувале наведените јазични карактеристики.

Затоа, оваа теза останува во сферата на хипотезите. Според хипотезата на Сандфелд-Јенсен, грчкиот јазик играл улога на стандарден јазик за другите јазици на БЛС. (Sandfeld: 1930, 163) Овој автор тргнува од однапред замислената претпоставка дека „Грците отсекогаш имале цивилизација супериорна во однос на културата на нивните соседи“ и затоа „Грците не можат да позајмуваат јазични карактеристики од нив“, туку можат само да им ги пренесат. Сепак, овие тврдења не се издржани. На пример, ниту современиот грчки јазик, ниту старогрчките дијалекти не ги поседуваат главните јазични карактеристики на БЛС.

Во таков случај, разумно може да се претпостави дека балканизмите во современиот грчки јазик може да бидат иновации позајмени од јазиците на некој сосед за време на доцниот византиски период. Всушност, во однос на најважните јазични особености на БЛС, грчкиот јазик се чини дека е периферен и слабо влијателен, бидејќи му недостасуваат некои важни карактеристики на БЛС, како што се постпозитивниот член и тенденцијата за аналитизам. Уште една хипотеза за стандардниот јазик на БЛС изнесува Георг Шолта. (Solta: 1980) Тој тргнува од друга претпоставка, односно дека Римското Царство владеело со целиот Балкански Полуостров, а со тоа и со јазикот на Римјаните извршил силно влијание на балканските јазици и народи.

Сепак, оваа хипотеза е нелогична поради фактот што многу малку од горенаведените карактеристики на БЛС можат да се најдат во латинскиот и другите

романски јазици (освен романскиот). Нема докази дека овие карактеристики биле развиени во локалниот народен латински јазик за време на краткиот период на неговото владеење на Балканот. Токму поради ваквите различни гледишта и ставови на голем број светски лингвисти во различен временски период, историската лингвистика игра клучна улога во расветлувањето на замаглената вистина за постоењето и создавањето на БЛС, како и за неговото опстојување.

Балканолошките проучувања во склоп на историската лингвистика и структурализмот во XIX век се огледуваат со нејзините методолошко-теоретски поставки засновани врз историскиот светоглед во науката, но во одредена мера се наложуваат со своите специфичности по односот јазичен материјал – јазична теорија. Историскојазичниот пристап во балканистичките проучувања се надоврзува на дијахрониските проучувања во славистичките и во романистичките проучувања. Во рамките на тие проучувања се поставени основните методолошко-теоретски поставки на историската лингвистика врз словенскиот јазичен материјал.

Почетната точка, документацијата и систематизацијата во одредена мера се менуваат при пренасочувањето на примената на историцизмот од словенските и од романските примери врз новиот јазичен материјал подложен на споредбенојазично проучување. Примената на историцизмот и на неговите модификации во балканистичките проучувања доаѓа до израз преку комбинирање на историскиот со географскиот критериум во споредбеноисторискиот метод. Притоа, се внесува извесна прецизност во подборот на јазичниот материјал, но се отвара простор за решавање на прашањето на хронологијата на јазичните податоци.

Тоа се следи преку поврзувањето на одделни јазични податоци со теоријата за супстратот. Така, Копитар и Миклошич, причината за појавата на одделени заеднички црти во балканските јазици ги бараат во тракиско-илирскиот супстрат. Повеќето прашања што ги отвора историската лингвистика на преминот од јазична генеалогичка кон јазична типологија по однос на балканските јазици наоѓаат свое соодветно место во современата лингвистика. (Пандев: 2009, 7-13) По однос на балканските јазици, односно јазиците што му припаѓаат на БЛС, албанскиот јазик се дели на два дијалекта, гегскиот, северно од реката Шкумби и тоскискиот, јужно од неа. Современиот албански јазик се базира на јужниот тоскиски дијалект.

Во текот на педесетитте години на минатиот век, тоскискиот станува стандарден во Албанија. На територијата на Грција, исто така, има дијалектна поделба помеѓу северните и јужните дијалекти кај Коринтската струја и северниот дел на Атика. Јужните дијалекти на Пелопонез се основата на стандардниот Димотики. Современиот грчки јазик во деветнаесеттиот век уште се нарекувал и романски, назив кој се користел за византскиот римски јазик. Во византиските романски јазици спаѓаат: романскиот, ароманскиот, меглено-романскиот и истро-романскиот. Истро-романскиот како и арабешкиот (албанскиот во Италија) и грчкиот во Мала Азија не припаѓаат на балканската геолингвистична област.

Во основата на стандардниот јазик во Романија и Република Молдавија се јужните валакиски дијалекти. Ароманскиот, пак, кој се зборува во Албанија, Грција, Република Македонија, југозападна Бугарија како и дијаспората во Романија, особено областа Добруџа, се дели на југозападни дијалекти во Албанија и западна Македонија, и југоисточни дијалекти во Грција и источна Македонија. Меглено-романскиот се среќава во околу седум села близу Гевгелија во југоисточна Македонија и во пограничните делови со Република Грција. Во текот на деветнаесеттиот век, балканскиот романски јазик се нарекувал валакиски.

Терминот влашки, пак, се користел за балканскиот романски јужно од реката Дунав, односно за романскиот и меглено-романскиот јазик. Во групата на словенски

јазичи на Балканот спаѓаат бугарскиот, македонскиот, српскиот, босанскиот, хрватскиот и словенечкиот јазик. Бугарскиот стандарден јазик е врз основа на источните дијалекти, а македонскиот, врз основа на централно-западните дијалекти. При опишувањето на балканската јазична ситуација, важно е да се направи разграничување меѓу поимите: балкански јазичи и јазичите на Балканот. (Friedman: 1992)

Јазичите на етничките заедници активно се застапени и во останатите приватни и државни медиуми, како весниците и радијата во Република Македонија. Покрај извонредното јазично богатство на Балканот како резултат на јазичното многуобразие, често пати тоа може да се наметне како потенцијална причина за конфликт. (Крстева: 2017) Модерната научна лингвистичка парадигма, т.е. најопштата ориентација во проучувањето на предметот на науката и неговото теоретско разбирање, е антропоцентрична. Антрополошката лингвистика во една од своите насоки се реализира првенствено како лингвистика на текстот, бидејќи каде што нема текст, нема ни предмет за истражување и размислување.

Сепак, историчарите на јазикот забележуваат дека во историската лингвистика, текстуалната лингвистика како независна научна насока во проучувањето на јазикот никогаш не е формирана. Што се однесува до текстуалната лингвистика, во текот на речиси четирите децении од постоењето на оваа дисциплина, научниците создадоа огромен број дела за нејзините различни аспекти и предложија голем број глобални концепти на текстот. (Виноградов: 1980) Формирањето текст се однесува на таа област на текстуалната лингвистика што ги проучува јазичните обрасци на нејзината организација и која традиционално се нарекува граматика на текст, или теорија на формирање текст.

Во последната деценија, терминот „дискурс“ влезе во широка употреба заедно со терминот „текст“, што доведе не само до конкуренција, туку и до конфузија. Дискурсот се толкува на различни начини и многу често овој формат го поместува концептот на текст. Толкувајќи го дискурсот како кохерентен текст во врска со прагматичните, социокултурните, психолошките и другите фактори на одредена историска ера, како и текстот во неговиот интерпретативен потенцијал, целосно е прифатлива употребата на оваа дефиниција при опишувањето на фактите за лингвистичката дијахронија. (Галперин: 1981)

Така, текстот е многу посложен од дискурсот, бидејќи ги вклучува, во кондензирана форма, не само сите елементи на еден комуникациски чин, туку и сигналите потребни за нивно дешифрирање. Текстот е сложен феномен кој извршува широк спектар на функции, служејќи како средство за комуникација, начин за складирање и пренесување информации, одраз на менталниот живот на поединецот, производ на историска ера, форма на културно постоење и одраз на одредени социокултурни традиции. Текстот, во согласност со основните начела на Платоновата доктрина за апсолутниот свет, се сметаше за нешто дадено, како откровение кое не може да постои освен во својата оригинална, целосна и непроменлива форма.

Од овој постулат произлегува теоријата за апсолутен превод и толкување на текстот како дихотомија на прашање и значење, особеностите на текстуалниот дизајн во категориите статичен простор, вечно и минливо време, симболи и релативни форми без степени на споредба. (Ковалев: 1997) Единиците за формирање на текст се форми на јазично отелотворување на структурните компоненти на намерата на авторот, воспоставени во дадена културна и писмена традиција кои ја зајакнуваат релативната автосемантика на компонентите на текстот формирани врз нивна основа и поседуваат карактеристики на релативна синтаксичка затвореност, временска стабилност и регуларна репродуктивност. Основната, најмала единица на текстот, која дејствува како негов составен дел, е суперфразалната единица.

Бидејќи некои концепти не се целосно релевантни за лингвистичката дијахронија, терминот „структурно-семантички блок“ најадекватно ја доловува суштината на феноменот. Повеќето современи лингвисти го сметаат пасусот за втора единица на текстот, што е ирелевантно за лингвистичката дијахронија. Друг проблем во модерната теорија на текст е бројот и составот на категориите на текст. Тие се дефинирани како заедничка и суштинска карактеристика што е својствена за сите текстови и без која не може да постои ниту еден текст. Дијахронискиот пристап ги толкува категориите на текст како што се интегритетот и затворањето различно во врска со теоријата на отворен текст.

Средновековните збирки се сметаат за хипертекст, односно како систем и на единство и на мноштво текстови. Хиерархијата на категориите на текстови не е јасна и не е утврдена, а прашањето за тоа како се формира нивната рамнина на изразување и кои средства се доделуваат на одредена категорија на текст не е развиено. Во уште поголема мера, споменатите проблеми се однесуваат на проучувањето на текстот од аспект на лингвистичката дијахронија. (Припадчев: 1992) Така, текстот, како што го препознаваат специјалистите, се однесува на повеќедимензионални објекти, а неговото структурно и семантичко проучување бара избор на одреден аспект. Во дијахронискиот пристап, моменталната задача е да се идентификуваат обрасците на врски помеѓу семантичката структура на текстот, семантиката на јазикот и сликата за светот што постои во колективната свест на општеството и во свеста на субјектот на текстот. (Акимова: 2010, 427-430)

Пети-Стантиќ и Лангстон во својата работа за границите на Балканот сметаат дека во дискусиите за фундаменталните концепти на балканската филологија, пред сè треба да се свртиме кон разграничувањето на критериумите што ја дефинираат припадноста кон балканскиот свет. Факт е дека Балканскиот Полуостров нема јасни геоморфолошки граници, па затоа термините изведени од овој топоним се потешко прецизно да се дефинираат. При толкувањето на овој термин, варијаблите на времето и просторот не смеат да се игнорираат, бидејќи оваа област била обележана од различни сили низ историјата, особено византиската и отоманската.

Тие сметаат дека отоманскиот свет ја нарушил интеграцијата на балканскиот свет во остатокот од Европа, а неговата долгогодишна доминација оставила длабока трага, така што по ослободувањето од отоманската окупација, оваа област била значително различна од остатокот од Европа во однос на цивилизацијата и културата. Веруваат дека границите на овие концепти се одредени од сликата за сопствената реалност. Овие имагинарни граници што се совпаѓаат со идејата за Балканот и со сликата за Балканот се поважни од природните. (Peti-Stantić, Langston: 2006, 367-376)

Прашањето за дефинирање на термини како што се Балканот, балканските јазици и балканскиот јазичен сојуз покажува голем степен на несогласување меѓу стручната заедница, а покрај тоа, за појасна слика, треба да се испитаат и екстралингвистичките сили опфатени со сликата за (само)идентификација на Балканот. Пети-Стантиќ и Лангстон ја сметаат книгата *Linguistique balkanique. Problèmes et résultats* од данскиот автор Кристијан Сандфелд од 1930 година за фундаментално дело на балканската лингвистика, во која се наведени следните балкански јазици: грчки, албански, бугарски, српски, романски и турски. Тие забележуваат дека во Енциклопедискиот речник на лингвистички имиња (Simeon: 1969) нема записи како што се балканска филологија, балканистика или балканологија, но има термини како што се балканизам, балкански супстрат и балкански јазици.

Балкански јазици наведени во овој речник се албанскиот, романскиот, грчкиот, македонскиот, бугарскиот, јужносрпските дијалекти и турскиот, но само делумно. Речникот на балканските јазици наведува дека не сите од нив се во поблиска генетска

сродство, туку да се покажат сличности во јазичниот материјал, кој вклучува фонетика и вокабулар, и во јазичната структура, која вклучува фонологија, синтакса и семантика. Резултатот од сличноста е последица на еднакви економски и социјални услови и исто ниво на култура, а престижот на еден јазик се јавува поради културна супериорност (на пр. грчки) или политичка доминација (на пр. турски).

Сепак, сличностите во морфологијата, семантиката и синтаксата треба да се бараат во заедничка подлога - трако-дачки или илирски, за кои денес малку се знае. Пети-Стантиќ и Лангстон забележуваат дека во енциклопедијата за јазик на Кристал (Crystal: 1998) не секогаш ги вклучуваат истите јазици меѓу балканските јазици. Како солидни примери за балкански јазици се споменуваат албанскиот, романскиот, бугарскиот и македонскиот. Заедничките карактеристики за јазичниот сојуз не се широко распространети во сите јазици од сојузот, како што е постпозитивниот член во македонскиот, бугарскиот, албанскиот и романскиот, но не и во новогрчкиот.

Балканскиот јазичен сојуз се карактеризира и со позајмици кои потекнуваат од турскиот јазик, а турскиот не е дел од балканскиот јазичен сојуз. Фидлер (Fiedler: 2011, 350-367) ги издвојува како особено важни елементи на темата балканизми оние на Г. Р. Шолта (Solta: 1980) кој дефинирал шест балканизми: постпозитивен член, конкорданција на генитив и датив, губење на инфинитив, формирање на идно време, вокатив како жива категорија и градиција на придавки. Јазиците што влегуваат во јазичен сојуз не мора да бидат генетски поврзани. (Banković-Mandić: 2017, 299-309)

Заклучок

Во јазичната култура гледано од социолингвистички аспект, исклучително значајни се теориските основи на терминологијата како наука, но и практичната примена во рамките на терминологијата. Со ваквото претставување на теориските поставки на терминологијата и на традуктологијата, како и на термилолошката дејност и на преведувачката практика, ќе се овозможи вршење на опсежна компаративна анализа која ќе помогне во справувањето на лингвистиката со социолошките предизвици. Текстуалната лингвистика претставува непресушен извор на дискурзивни проучувања и методолошки пристапи за продлабочени проучувања на балканистичките истражувања, проучувањето на текстот и на дискурсот, дискурсна граматика и анализа, дискурсна глобализација и примената на лингвистиката во прагмата на научните истражувања од овој тип.

Граматиализацијата на наративните функции најчесто се појавува таму каде што јазичниот контакт е најсложен, кога жителите со разни мајчини јазици се обидуваат да комуницираат поефикасно. Балканскиот јазичен сојуз е составен од јазици со заедничка генеолошка и типолошка класификација. Како и во секоја јазична диференцијација, на Балканот разни фактори се одговорни за различен развој, а тука изгледа дека меѓусебните дејства помеѓу прагматиката и граматиализацијата се особено важни за диференцијацијата на балканските јазици. Токму затоа, улогата на историската лингвистика во балканистичките проучувања е од непроценливо значење за разбистрување и разјаснување на прашањата и проблемите со коишто е засегната балканолошката наука.

Референции

- [1]. Акимова Э. Н. 2010. Историческая лингвистика текста: инновационные походы в исследованиях. *Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского*. № 4 (2). с. Новгород.
- [2]. Виноградов В. В. 1980. Избранные труды: О языке художественной прозы. Москва.

- [3]. Гальперин. И. Р. 1981. Текст как объект лингвистического исследования. Москва.
- [4]. Крстева Марија. 2017. Јазичната ситуација на Балканот низ погледот на американскиот научник Виктор Фридман. Македонистиката меѓу традицијата и современите предизвици. Скопје.
- [5]. Ковалев Н. С. 1997. Древнерусский литературный текст: Проблема исследования смысловой структуры и эволюции в аспекте категории оценки. Волгоград.
- [6]. Пандев Димитар. 2009. Примената на историцизмот во балканистичките проучувања (во историската лингвистика), Зборник на трудови од научниот собир „Балкански јазичен светоглед“. Скопје.
- [7]. Припадчев А. А. 1992. Гносеология, прагматика и семантика в диахронии синтаксиса текста. Воронеж.